

KAPİTALİZM VE DOLAR HEGEMONYASI ALTINDAKİ EKONOMİK SİSTEM ARAYIŞINA İSLAMİ PERSPEKTİFLE ANALİZ

Ahmet Efe¹

Özet

Müslüman ülkelerdeki ekonomik çözümlerler, sistem, politika ve kurumsallık boyutuyla tüm yapılanmalar batılı kapitalist düzenin etkisinden kurtulamamaktadır. Bu çalışmamızda İslami bakış açısıyla sisteminin dolar gücüne dayanan kapitalist hegemonya bağlamında İslam ekonomisi sistemi incelenmektedir. Özellikle ABD dolarının karşılıksız ve bedelsiz senyoraj avantajının diğer ülkelerde doların değişim ve rezerv para olarak kullanılmasına bağlı olduğu ve bunun da orta gelir tuzağında bulunan ve Ar-Ge ile yenilikçi teknolojilerle üretkenliklerini geliştirememiş olan ülkelere karşı haksız bir rekabeti doğurduğu tespiti yapılmaktadır. İddiamız, İslam'ın ekonomik sisteminin kapitalist sisteme göre insanın huzurunu sağlama ve hayatını kolaylaştırma noktasında daha tutarlı, mantıklı ve yararlı sonuçlar doğurduğudur. Ekonomi, iktisadi sistem ve İslam dini çerçevesinde yapılan analizlerde çağdaş ve orijinal bir yaklaşıma sahip eserlerden yararlanılarak maddeci sistemlere nazaran İslam iktisadi sisteminin ekonomik hükümleri tesis etmedeki farklılıkları özet olarak ortaya konulmaktadır. Buna göre dünya hayatını merkeze alarak diğer her şeyi dünyadaki maddi kazanımlar açısından araçsallaştıran maddeci iktisadi sistemlere nazaran dünyayı, geçici dünya hayatını ve bütün gereklerini ebedi olan ahiret hayatını kazanmak için bir araç olarak gören her iki hayatı da değerleri kadar önem veren İslami yaklaşımın üstünlüğü ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla İslami düzende sistemin kendisi amaç değil, ahiret yolunda ebedi saadeti arayan insanlığın kurtuluşu için bir araç olarak görülmekte ve bu araçla maddi kazanım ile sermaye birikimi arzulanmadan bunlar insanlığın gerçek ihtiyaçları için kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: İslam ekonomisi, dolar hegemonyası, faiz lobciliği, optimum sistem

An Analysis with Islamic Perspective over Economic Systems Seeking under Capitalism and Dollar Hegemony

Abstract

Economic solutions, systematic, political and institutional set-ups in Muslim countries cannot be independent of capitalist order. Being worsened by the seigniorage of US Dollar, “the middle-income trap” which has manifold definitions such as inevitability of traditional production styles; lack of dissemination of innovative, R&D intense and knowledge based production; and inability in coping with efficient scale economies of high-income countries and competitive production of relatively lower costs of low income countries has been aggravated by seigniorage of US Dollar. In this study, with an approach of Islamic point of view, the underpinning systematic basis of Islamic economics is being searched with a comparative analysis of capitalism which is based on dollar hegemony. With the reference to our assumption that in every society economic policies and administrative regulations cannot be differentiated from systematic and institutional basis, a multidisciplinary analysis is conducted over economics, management and related Islamic jurisprudence. Our argument is that since systematic basics of Islamic economics are valid and pervasive, its results are more congruent, logical and beneficial in providing human happiness and easing burden of worldly life. Therefore, in comparing western capitalism that centralizes worldly life in primer focus by subjugating everything that can serve material progress and capital accumulation as means of production or productive relations, with Islamic system that takes world only as a temporary place but worthwhile to the extent that it preserves life of the hereafter by subjugating whatever exist as creature means relation of which should be based on Divine consent. Hence, in Islamic order, any system cannot be valid for itself and self-sufficiency, but rather for being a tool used for humanity that search for eternal life through exerting material acquisitions and capital accumulation for the sake of real needs.

Key words: Islamic Economics, dollar hegemony, interest lobby, optimum system

---

¹ Dr., Ankara Kalkınma Ajansı İç Denetçisi, aefe@ankaraka.org.tr

Giriş

Dolar hegemonyasının bir “*paralel veya gölge sistem*” gibi Dünya ekonomisini yönlendirdiği ve ciddi krizlere de kaynaklık ettiği tespit edilmiştir (Girón, 2012). Fordist üretim biçiminin üretkenlik krizine girmiş olmasından dolayı finansal sektör üzerinde baskın olarak elde edilen hegemonya, sadece senyoraaj etkisiyle ABD hükümetine kolayca borçlanma imkanı sağlamasıyla değil, aynı zamanda uluslararası piyasalarda doların döviz piyasalarında spekülasyon ve manipülasyon yoluyla da özellikle gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler aleyhine haksız kazanç elde etmesine yol açmaktadır (Ivanova, 2010).

Dolar hegemonyasına bağlı spekülatif finansal baskınlık ve bunun sonucu olarak üretilen deflasyonist etkiler küresel çapta bir resesyon ve durgunluğu tetiklemesi noktasında tehdit oluşturmaktadır (Bose, 2007). Bu hegemonyanın özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri kendi çıkarına yönlendirebildiği ve kendisinin çevresinde konumlandırarak bağımlılıklarını arttırdığı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin de açık bir ekonomi olarak bu sistemin dışında olması ve olumsuz etkilenmemesi düşünülemez. Bu soruna bir çare bulunması gerekir.

Bilimsel disiplin alanında şer’i hukuk yaklaşımları ile birlikte finansman metotları daha ağır bastığından modern iktisat ve kapitalist düzenin gereklilikleri dışında nasıl bir analitik yaklaşım gösterilmesi gerektiği de henüz tam olarak netleşebilmiş değildir. Bu nedenle de öncelikle İslam ekonomisi disiplininin sistem alternatifi olarak incelemeye konu edilmesi bu anlamda hatırı sayılır bir katkı bulunacağı düşüncesiyle İslam’ın ekonomik hayata farklı olarak ne tür bir katkı sağlayabildiğinin inceleme konusu olmasında yarar görülmüştür. Bu konuda referans bir eser olarak Risale-i Nur tefsiri özelinde değerlendirmeler yapılması tercih edilmiştir. Bunun nedeni de Risalelerin diğer eserlerde rastlanılmayan üslubu, içeriği ve tarzındaki orijinalliktir. Klasik eserler ve akademik yaklaşımlarda daha çok kurumsal ve ilkesel farklılıklar ön plana çıkarılırken Risale-i Nur’da imanlı müminin yaklaşımı, davranışları ve kabullerine bağlanmaktadır. Örneğin İktisat risalesinde modern iktisadi kuramlara benzer analizler yapılmadan ve maddi sermaye birikimleri dikkate alınmadan insan huzuru, saadeti ve lezzeti hem dünya hem de ahiret kazançları açısından ele alınarak her an ölümle yüz yüze bulunabilen insanın en önemli sorununun yok olmaktan ve cehennemden kurtulmak olduğunun altı çizilerek insanın elindeki ömür sermayesinin kıt bir kaynak olarak nihayetsiz ihtiyaç içerisinde bulunduğu yokluktan kurtulmak ve saadetli ebedi yaşama kavuşturacak şekilde kullanılması gerekliliği

üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Dolayısıyla insanın dünya hayatından ziyade ahiret hayatının kazanmasına odaklanırken İslam'ın mucizevi bir yönü olarak dünya hayatının da daha saadetli, mutlu ve lezzetli geçirilebildiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yani dünyevi maddecilik iktisadi sisteminin hâkim olduğu kapitalizm ve komünizmden arınarak aşırılıklardan korunmuş bir şekilde orta yol tercih edilmektedir.

Modern iktisat teorisinin sadece dünya hayatıyla ilgili sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla karşılanabilmesi noktasında analizler yaparken, İslam ekonomisi dünya hayatını değil aynı zamanda ahiret hayatını da dikkate alırken ahiret hayatını dünya hayatına öncülleyen ve dünya hayatını da ahiretin bir tarlası bir mezraası gibi eldeki kaynaklardan birisi olarak değerlendirir. Risale-i nur tefsirindeki temel yaklaşım da bu noktada her gün verilmiş olan yirmi dört saatlik ömür de bir kıt sermaye olarak ele alınmakta ancak bu sermaye ile ebedi bir hayatı dünyalar kadar bağlar ve bahçeler kazanma imkânı sunan bir fırsat olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda elbette insanın etkisinde bulunduğu iktisadi sistemler ve bunların şekillendirdiği düşünce alt yapısının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle de İslam ekonomisinin kapitalizm ve komünizm arasında nerede bulunduğu irdelenmesi İslam ekonomisi disiplininin olgunlaşabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. İslam dinine uyum bir şekilde belirlen politikalar ve uygulanan stratejiler kapitalizm ve Dolar hegemonyasıyla mücadelede başarı sağlayabilir. Bu hususta araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Metodoloji

Araştırmamızda betimleyici ve ilişki arayıcı mantıksal analiz metotları kullanılmaktadır. Ayrıca İslam ekonomisi, kapitalizm, komünizm ve iktisadi sistem üzerinden de literatür taraması yapılmaktadır.

Ebsco veri tabanında yabancı literatür taraması yapılmıştır. Buna göre "*islamic economics*" olarak yapılan aramada 189 adet makale, "seigniorage" olarak yapılan aramada 345 adet akademik yayın olduğu "dollar hegemony" olarak yapılan aramada 16 adet makale ve "US hegemony" olarak yapılan aramada ise 302 adet yayın olduğu tespit edilmiştir. Türkçe literatürde ise "*İslam ekonomisi*" olarak yapılan aramada 10 adet makale, "senyoraj" olarak yapılan aramada 13 adet, "dolar hegemonyası" olarak 0 adet ve "ABD hegemonyası" olarak da sadece 7 adet yayın

olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla İslam ekonomisi, dolar hegemonyası ve senyoraj ile ilgili yeterli düzeyde yabancı literatür bulunduğu söylenebilirken Türkçe literatürde yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu husus da kuşkusuz yaptığımız çalışmanın Türkçe literatüre olan katkısının önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle de İslam ekonomisi disiplini üzerinde yaptığımız bu araştırmayla ekonominin bir sistem boyutuyla literatüre katkıda bulunmak ve Türkiye’de çıkmış bir dini eser olarak Risale-i Nur’un konuya katkısının olup olmadığının tespit edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Buna göre araştırma sorularımız şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. İslami perspektifle ekonomik sistem arayışı kapitalizmden farklı bir şekilde sonuçlandırılabilir mi?*
- 2. Kapitalizm ve Dolar hegemonyası üzerine inşa edilen faiz lobciliğinden kurtulmak olanaklı mıdır?*

Yukarıda belirtilen araştırma sorularına cevap aranırken öncelikle İslam ekonomisiyle ilgili sorunlar değerlendirilerek araştırma problemi yapılandırılmakta; modern ekonominin temelleri konuyla ilişkisi bağlamında değerlendirilmekte; din kültürü ile ekonomi arasındaki ilişkiler kuramsal ve kavramsal boyutlarıyla ele alınmakta; kapitalist ve komünist sistemler arasında farklı ekonomik model arayışları değerlendirilmekte; İslam ekonomi sisteminin temelleri değerlendirilmekte ve dolar hegemonyasından kurtulabilmek için teorik ve istatistiksel analizler yapılarak araştırma soruları cevaplanmaya çalışılmaktadır.

Araştırma Problemi

Araştırmamızda, ekonomik davranışların iktisadi sistemden kaynaklanan nedenlerinin olup olmadığı ve bunun İslami perspektiften iktisadi sistemi analizlerle çözümlenmesinin olanaklı olup olmadığı araştırılmaktadır. Araştırmamızın hareket noktası da İslam toplumlarında daha çok batı kapitalizminin ürünü olan sistem, yaklaşım ve politika paketleri ile kurumsal yapılanmalardan çoğunlukla sonuç alınmaması ve İslam ülkelerinin batılı merkez kapitalist ülkelere göre üretici olmaktan çok tüketici ve çevre toplulukları gibi görünmeleridir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de karşı konulamayan kapitalizmin dolar hegemonyasıyla zaman içerisinde güçlenmesi ve diğer sistemleri yutmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle komünist blokun da kapitalizme teslim

olmasıyla birlikte İslami yaklaşımla bir alternatif oluşturulup oluşturulamayacağı konusu gündeme gelmiş ve bu alanda pek çok çalışma yapılmıştır.

Bunun yanı sıra, bazı araştırmacıların da ifade ettiği üzere, merkez kapitalist ülkelere göre Müslüman ülkelerin maddi olarak geri kalmışlıkları ve aralarında birliğin olmamasının aslında onları arzuladıkları caddede ilerlemelerini sağlayabilecek olan Kuran'ın Dünya görüşü yani Kuran iktisadi sisteminden uzaklaşmış olmalarıdır (Shittu, 2014, s. 240).

İslam ekonomisinin modern ekonomi ve kapitalist düzene alternatif olabilecek bir bilimsel disiplin olarak geliştirilmesinde ciddi krizler olduğunu gösteren kanıtlar mevcuttur. Bunun temel sebebi ise Müslüman ekonomistlerin çoğunun batı kapitalizminin sistematik felsefesini sorgulamadan kabul etmelerinde yatmaktadır. Bu nedenle metodolojik olarak alt yapıyı oluşturan varsayımlar yanlış olduğundan İslami bakış açısı ve iktisadi sistemiyle çatışmaktadır. Bu çatışma henüz iyice bilinir değildir ve çatışan bilgi alanlarındaki bu sorunu çözmeye yönelik çabalar da başarısız olmaktadır (Zaman, 2012, s. 143).

İslam ekonomisi çalışmalarının başarısız olmasının nedeni, modern ekonominin epistemolojik ve sosyo-tarihsel temellerini yani kökündeki meta-ilkeleri başarılı bir şekilde kapatmadan onları İslam'ın normatif pozisyonuna göre dönüştürememesidir. Al-Attas'a göre, bilginin İslamlaştırılması için modern ekonominin kökünde yer alan iktisadi sistemin felsefi temelleri İslam'ın metafizik ve değerbilimsel (axiological) çerçevesine göre kritik bir şekilde ayarlanarak yerleştirilebilmesi gerekir (Jha, 2013, s. 171).

Bazı araştırmacılar ise İslam ekonomisi ile ilgili çalışmalarda stratejik vizyon eksikliği sorunu olduğu tespiti yapılmıştır. Buna göre, teorileştirilme çabalarının metodolojik olarak doğru olmadığı, aslında yapılması gerekenin “*İslam ekonomisi teorisi*” değil, “*ekonominin İslami teorisi*” olduğu iddia edilmiştir. Bunun için de insanın ekonomik davranışının incelenmesi gerektiğinden İslam ekonomisinin bu sorunu çözebilmesi için öncelikle fizik ve matematik gibi pozitif fenlerden boşanarak biyoloji, sosyoloji, psikoloji ve iktisadi sisteme gibi insan yaşamını konu edinen bilimlerle evlenmesi gerektiği savunulmuştur (Khan, 2013).

İslam'ın kendisine has karakteristiği olmasından dolayı modern ekonomi yaklaşımından temelinde ayrıştığı iddiası çerçevesinde yapılan bir araştırma sonucunda “*İslâm'ın bütünlüğü nazar-ı itibara alınmadan ve İslâm bütün boyutlarıyla hayata taşınmadan yapılan iktisat*

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

çalışmaları, “İslâm kapitalizmi” veya “faizsiz ve zekâtlı kapitalizm” olmaktan öteye geçemeyeceği” sonucuna varılmıştır (Çayıroğlu, 2014).

Konuyla ilgili eleştiri yapanlardan bazıları çok ileri de gitmişlerdir. Örneğin Sohrab Behdad, İslam ekonomisinin İran’da uygulama teşebbüsleri hakkında bahsederken “İslam ekonomisinin geçerli bir sosyal alternatif oluşturma kabiliyetinden yoksun olduğu açıkça ortadadır” şeklinde ifade kullanmış ve Timur Kuran da benzer şekilde İslam ekonomisinin öz ve içerikten yoksun olduğunu ve İslam ekonomisi çalışmalarının da aslında farklılaştırılmış bir İslam kimliği oluşturma çabaları olduğunu ileri sürmüştür (Zaman, 2012, s. 145).

Müslüman toplumların geri kalmışlıklarının nedenleri üzerine daha pek çok analiz yapılmıştır. Ancak ekonomik sorunların çözümü için genelde çeşitli politika paketleri ile kurumsal yapılar üzerinde durulurken İslam ekonomisinin çözüm sağlama kabiliyetinin göz ardı edilmesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı araştırmacılar da karşıt yaklaşımları temsilen, İslam ülkelerinde İslam’ın her hangi bir etkisinin olmadığı, çok nadiren bazı ekonomik kurumların İslami olabildiği, İslam’ın ekonomi ve sosyal performans üzerinde göreceli olarak çok az bir etkisinin mevcut olduğu ve dolayısıyla dinin bu anlamda açıklayıcı bir parametre olmadığı şeklinde iddialar da ortaya atılabilmiş ve bunları doğrulamaya çalışan akademik çalışmalar da yapılmıştır (Pryor, 2007).

Küresel dünyada kapitalist sistemin hegemonyasını temsil eden ABD’nin bütçe ve dış ticaret açığı toplamda 2 trilyon doları çoktan geçmiştir. Toplam borç stoku da bu değer neredeyse on katına ulaşmıştır. Normalde bu şekildeki bir ekonomide borçlanma senetlerinin tercih edilmemesi ve borçlanma faizlerinin yükselmesi beklenir. Ancak yabancı piyasalarda ABD borç senetlerini almak isteyenlerin giderek azalacağını savunan araştırmacılar, ABD güç dışlisinin giderek kırılacağı ve 2008 krizinden sona da ABD’nin para politikası üstünlüklerini erozyona uğrattığı ve bunun da uluslararası güvenlik ve uluslararası sistemdeki güç dengelerinin dağılımına dair ciddi göstergeler oluşturduğunu savunmaktadırlar. Her nasılsa, bu hesaplamaların tersine ABD Doları sadece güçlenmekle kalmadı aynı zamanda ABD parasal gücü de artmaya devam etmiştir (Stokes, 2013).

Kapitalist sistemin sembolü haline gelen ABD doları, ikinci Dünya savaşından beri Dünyanın ilk para birimi haline gelmiştir. Pek çok gözlemci analist artık bu dolar-merkezli küresel hegemonyanın sonunun yaklaştığına inanmaktadırlar. Güç dağılımlarındaki değişimler üzerinde

pek çok yorumlar yapılagelirken Dolar baskınlığının maddi temelleriyle ölçümler sadece çok gevşek bir şekilde ilişkilendirilebilmektedir. Doların küresel rolünün gerçek anlamda anlaşılması ABD'nin parasal yetkinlikleri ve potansiyel rakiplere oranla para biriminin etkisinin niceliksel olarak ortaya konulabilmesini gerektirmektedir. Daha da ötesi, güç yetkinliklerinde ABD'den başka uluslararası rakiplerin lehine bir değişim meydana gelmesi, küresel para birimi hiyerarşisinin tersine dönmesi için yetersiz ancak gerekli koşulların meydana gelmiş olduğuna dair genel bir kabul olsa bile, parasal yetkinliklerin para birimi etkisine dönüştüğü zaman gücün nasıl işletildiğine dair sistematik araştırmalar mevcut değildir (Norrlof, 2014).

Dolar hegemonyasının bir “*paralel veya gölge sistem*” gibi Dünya ekonomisini yönlendirdiği ve ciddi krizlere de kaynaklık ettiği tespit edilmiştir (Girón, 2012). Fordist üretim biçiminin üretkenlik krizine girmiş olmasından dolayı finansal sektör üzerinde baskın olarak elde edilen hegemonya, sadece senyoraaj etkisiyle ABD hükümetine kolayca borçlanma imkanı sağlamasıyla değil, aynı zamanda uluslararası piyasalarda doların döviz piyasalarında spekülasyon ve manipülasyon yoluyla da özellikle gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler aleyhine haksız kazanç elde etmesine yol açmaktadır (Ivanova, 2010).

Dolar hegemonyasına bağlı spekülatif finansal baskınlık ve bunun sonucu olarak üretilen deflasyonist etkiler küresel çapta bir resesyon ve durgunluğu tetiklemesi noktasında tehdit oluşturmaktadır (Bose, 2007). Bu hegemonyanın özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri kendi çıkarına yönlendirebildiği ve kendisinin çevresinde konumlandırarak bağımlılıklarını arttırdığı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin de açık bir ekonomi olarak bu sistemin dışında olması ve olumsuz etkilenmemesi düşünülemez. Bu soruna İslami ve alternatif bir ekonomik sistem ile bir çare bulunması gerekir.

Dünyadaki Guruplaşmalar (Kapitalist, Sosyalist Ve Karma Ekonomiler)

Toplumların benimsemiş oldukları yaşam biçimleri, iktisadi faaliyetlerin yürütülüş biçimlerine göre oluşan kurumlar, geçmişteki farklı uygulamaların başarı dereceleri, tarihi ve kültürel yapı ile teknolojik değişimler hep birlikte, iktisadi sorunların çözümünde izlenen yolları etkilemekte olup, benimsenen iktisadi sistemleri belirleyen başlıca etkenlerdir. Genelde kabul edilen görüşe göre; bütün iktisadi sistemler veya ekonomik yapılar, teorik kurgusundaki kabul edilen değerler ve uygulama biçimlerine göre kapitalist ve komünist olmak üzere iki kutup

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

arasındaki bir yerde dururlar. Buna göre, iktisadi faaliyetlerin maksimum fayda ve kar peşinde koşan bireylerin ve girişimcilerin serbestçe verdikleri kararlara göre yürütüldüğü (Kapitalist) toplumlarda; özel mülkiyeti, miras hakkını girişim özgürlüğünü, sözleşmeler yapılmasını ve rekabeti düzenleyen kurumların yerleştiği görülmüştür. İktisadi faaliyetlere merkezi bir yönetimin yön verdiği (Sosyalist) toplumlarda ise mutlak kamu mülkiyeti ve girişimciliği esasları ile kar ve faiz olgusunun olmadığı merkezi planlamanın gerektirdiği kurumlar ortaya çıkmıştır. Her ikisinin de bazı özelliklerini taşıyan iktisadi yapılar olan karma ekonomik sistemler de uygulanmaktadır.

Sosyalist düşünürler, kapitalist sistemi eleştirerek, faiz sisteminden dolayı gelir dağılımında eşitsizliklere neden olduğunu, iktisadi buhran dönemlerinde etkinliğini kaybettiğini, işsizliklere neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kapitalist sistemi benimseyenler ise sosyalist sistemin kişi özgürlüğüne ve insan fitratına ters olduğunu, özel mülkiyet olmadığından çalışma isteğini ve araştırma geliştirmeyi olumsuz yönde etkilediğini, sürekli olarak daha ileri bir üretim tekniğine geçişi sağlayan itici güçlere sahip olmadığını savunmuşlardır. Bu nedenle her iki sistemin olumsuz yönlerinden sakınmaya çalışan toplumlar ikisinin kombinezonundan bir karma ekonomik sistem türetmişlerdir. Karma ekonomik sistemin faizi içermesi ve bireysel maksimum kar ve fayda esaslarını kabul etmesinden dolayı İslam ekonomisini savunanların bu yöndeki eleştirilerine sahne olmuştur.

Marksizm'in yıkılmasından önce genellikle güneydeki gelişen ülkeler sosyalist ve kapitalist bloklar arasında bölünmüşler, bir kısmı da tarafsızlar bloğunu oluşturmaya çalışmışlardı. Marksist ve kapitalistlerin hâkimiyetine giren ülkeler de "Üçüncü Dünya Ülkeleri" diye adlandırılmıştı. Kalkınma durumunda olan bu ülkeler ister istemez bunlardan birini seçmek veya çeşitli sentezler yapmak zorunda kalmışlardır.

Marksizm'in bıraktığı yük altında doğrulmaya çalışan doğu bloğu ülkeleri, bir taraftan sosyal ve siyasi yapılarını demokratik esaslara bağlamaya çalışırken, diğer taraftan da pazar ekonomisini benimseyerek, batı ile hızlı bir şekilde entegre olmaya çalışmışlardır. Bunun yanında batı toplumları da, karşılıklı yarar ilkesine göre bu gibi gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin kaynaklarından azami istifade etmek ve daha demokratik bir yapıya kavuşmalarını sağlamak için IMF ve Dünya Bankası gibi insani yardım amaçlı (!) çağdaş kurumlar aracılığıyla ve keşfettikleri çağdaş ve bilimsel yöntemlerle bu ülkelere yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

İki uç sistemin özüne yukarıdan şöyle bakılabilir: Kapitalist düzen, şahsi mülkiyet esasına dayanmakta ve bu sistemde temel unsur olarak özel mülkiyet, ferdi teşebbüs, miras hakkı ve iktisadi faaliyetlerin temelinde muharrik olarak, faiz müessesesi bulunmaktadır. Temelinde metodolojik bireysellik, kişisel çıkar ve maksimum kâr olan bu istem, materyalist telakkiye dayandığı ve manevi değerlere sırt çevirdiği için bu hava içinde gayri ahlaki bir tutum ortaya çıkartmış, teknik alanda büyük bir gelişme yanında sefalet ve sömürü de artmıştır. Milyonlarca insan işsiz düşmüş, ücretler açlık seviyesinden aşağı inmiş, gelir dağılımı makası fazlasıyla açılmış ve toplum sınıfları arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Mevcut sistemin açmazları had safhaya gelince bir kısım düşünürler sistemin değişmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Böylece, vahşi sanayi kapitalizmine alternatif olarak gerçek emek sömürüsü ve sosyal adaletsizliklerin olduğu 1800'lü yıllarda bir sosyal tepkime ve mevcut düzene teorik başkaldırı olarak Marksizm düşünceleri doğmuştur.

Karl Marks, faizin meydana getirdiği toplumsal kutuplaşma ve kaosları keşfetmiş ve böylece sisteminde kapitalistin her yönden topluma hâkim olmasını sağlayacak olan faize ve faizi besleyen kurumlara asla yer vermemiştir. Marks, bununla kalmayarak özel mülkiyet, ferdi teşebbüs ve kâr müesseselerinin dahi varlığını zararlı görmüş ve böylece sisteminde bunları da topluca kaldırmıştır. Kısacası Marks, orta yolu bulamayıp mevcut sistemin tümünden inkârıyla tam zıt bir alternatifini önermekten başka farklı bir model ortaya koymadı. Bu nedenledir ki, kuru teoriden ibaret olan sistem, kurucuları ve uygulayıcıları tarafından yararlı bir sistem olmadığı itiraf edilerek hızla terk edildi. Çünkü Marks'ın getirmiş olduğu sistem, insanın fitratında konulan hürriyet ve mülk edinme duyguları ile bağdaşmamaktadır. Bu nedenle insanlığa yararlı olması mümkün değildir. Ayrıca, özel mülkiyet ve serbest teşebbüsün olmadığı bir sistemde, araştırma-geliştirme ruhu ve çalışma arzusu ortadan kaldırılmış olup, bunun sonucunda da sistem üretimdeki kalite ve estetiği sağlama noktasında başarısızlığa uğramıştır.

Kuşkusuz, toplumda kapitalist düşüncenin kökleşmesinden sorumlu olan faktörlerden birisi de faiz müessesesidir. Sosyalist ve komünist ekonomilerde faiz sorunu yoktur. Çünkü bütün tasarruflar, işçilere gelirleri dağıtılmadan önce devletin yaptığı kolektif tasarruflardan oluşur. Fakat plansız kapitalist ekonomilerde sermayenin kişi, ortaklık veya devlet elinde toplanması için tasarruflara, faizin etkisiyle akışkanlık verilir. Özellikle vahşi kapitalizm döneminde

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

sermayedarlar, bazı ekonomik faaliyetleri ilk kez başlatmış ve başarıya da ulaşmışlardır. Ve daha sonra, karışık bir yapı gösteren ekonomik büyüme projeleri için ileride kendi kendine çoğalacak şekilde parayı işletmeye başlamışlardır. Bu giderek güçlenen sermayedar kapitalist zümre, paralarını kendi dışındakilerin paralarıyla birleştirerek yatırım yaptığı zaman, üretimin aslan payını kendilerine ayırmışlardır. Gerçek para sahiplerini kefalet ve çok az bir faizle hoşnut ettikten sonra, kapitalist sermayenin kullanma yetkisini eline almış ve bu sermayeden sağladığı tüm geliri kendileri almıştır.

19 yy. başlarından itibaren ivme kazanan kapitalist sınıf üretim sürecinde öylesine güçlendi ki, ekonomik hayatın her alanında egemen oldu. İnsanı, bencil ve menfaati için her değerini feda eden ekonomik ve seküler bir varlığa dönüştürerek toplum yaşamını bozdu. Her harekette tek güdüleyici öge, para ve ekonomik çıkarlar oldu. Üretim aracı ellerinde olduğu için, azami çıkar sağlamak amacıyla, sigara, alkol vs. gibi son derece zararlı malları üreterek ve sürekli yeni ihtiyaçlar doğurarak suni talep oluşturmakla kalmadılar, rekabeti önlemek için tekeller de kurdular. Politikacılar, toplumun büyük baskısı altında, değişik tedbirlerle, gelir büyüklüğüne göre kazancı vergileme yoluna gittikleri zaman, büyük sermaye sahipleri de vergi kaçakçılığına, istifçiliğe, karaborsacılığa, yaşam için zorunlu mallara bile maksimum kar amacıyla daha ucuz katkı maddeleri karıştırarak üretimin kalitesini bozmaya başladılar. Böylece, kapitalistler ekonomik alandaki etkinlikleriyle sosyal, politik ve ekonomik hayatı da bozmuşlardır.

Vahşi, sanayi ve ticari kapitalizmden sonra Marks'ın iddiasının tam tersine bu kapitalist toplumlar -belki de Komünizm tehdidinin de etkisiyle- sosyal devlet uygulamalarına ağırlık vermekle birlikte sosyal politika araçlarını bir seçim politikası veya popülizm aracı olarak da kullanmıştır. Öyle ki, gelişmiş batı ülkelerinde sosyal harcamaların bütçe içerisindeki payı gün gittikçe kabarmakta, devlet harcama yönünden piyasada özel sektörü geçebilmekte ve özellikle bütçe dengeleri ve kamu borçlanma gereği üzerinde büyük baskı oluşturmaktadır. Hatta bugün batı toplumlarında yaşanmakta olan kısmi deflasyon ve işsizlik bu politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ekonomik sorunların çözümü için bu sefer uluslararası yollarla gayr-i ahlaki yöntemler kullanılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının baskısına karşın politikacı, kapitalistlerin çıkarlarını savunmak, onlarla işbirliği yapmak zorundadır. Böyle bir düzende, son zamanlarda ABD' de silah üreticileri ve petrol rafineri sahipleri ile politik yönetim arasındaki ilişkilerin bir sonucu olarak kendi kamu oyu dışında, Dünyaya bile meydan okurcasına alınan

kararlar ve yapılan uygulamalarda görüldüğü gibi, özellikle seçim yarışlarında büyük masrafların gerekli olmasının da etkisiyle, büyük sermayedar olan kapitalist veya onun desteklediği biri, seçim yarışlarında kazanarak politik mercileri kendi amaçları doğrultusunda kullanabilir. Bundan dolayı, mutsuz ve yoksul çoğunluk, insan onuruna yakışmayan bir sefalet içinde yaşamını sürdürür ve tamamen kapitalistlerin acımasına terk edilir.

Kur'an-ı Kerim, "*Allah'ın sana verdiği şeylerle ahiret yurdunu gözet; dünyadaki nasibini de unutma.*"⁷⁷ ayet-i kerimesiyle dünya ve ahiret arasında önemli bir denge kurmuştur. Yani insanın öncelikle sahip olduklarıyla ahiret yurdunu takip etmesi gerektiğini ifade buyurmuş, fakat bu arada dünyanın da ihmal edilmemesi gerektiğini hatırlatmıştır. Ne var ki insanın dünyada maddeyle nasıl bir münasebet kuracağı da önemli bir problemdir. Hz. Mevlana, insanla dünya malının münasebetini, gemiyle denizin misaline benzetmiştir. Gemi, suyun üzerinde ne kadar yüzerse yüzsün, şayet yarıkları yoksa ve içine su almıyorsa, batmaz.⁷⁸ Aynen bunun gibi insan da, dünyada ne kadar çalışıp mal sahibi olursa olsun, şayet kazandıkları kalbinde yer etmezse, ona bir zararı olmayacaktır. Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki dünya, madde ve eşya olması itibarıyla kendisinden uzak durulması gereken bir nesne değil; gurur ve kibir tarafı ile kulu Rabbinden uzaklaştırdığı ölçüde ret ve inkârı gereken bir varlıktır (Çayıroğlu, 2014, s. 163).

Her ne kadar ekonominin, insan davranışlarından yalnızca para kazanma ve harcama yönüyle ilgilendiği görüşünü benimseyen Marksist, liberal veya karma düzeni savunan ekonomistler olsa da ekonomik problemlerin tek kaynağı para olmadığı gibi çözümü de değildir. Belki burada asıl önemli olan, insan, toplum ve gerek mutluluk unsurudur. Zira iktisadi ve sosyal hayatın yapısını belirleyen temel faktör, zihniyet dünyasıdır. Bu açıdan İslam'ın iktisadi yapısının anlaşılması için, dış dünyada meydana gelen olayların iç dünyadaki izlerini bilmek gerekir (Çayıroğlu, 2014, s. 163).

Kapitalist Düzendeki Faiz Lobciliği ve Dolar Hegemonyası

Dünyadaki tüm döviz işlemlerinin %85'inde ABD Doları kullanılmaktadır. Dolar, küresel toplam borçlanma stokunun yarısını oluşturmaktadır. Hatta tüm merkez bankalarında yabancı rezervlerin tümü içerisinde ortalama %60'ından daha fazla rezerv para olarak kullanılan birim ABD Dolarıdır. (Ammendola, 2011) ABD Dolarının uluslararası mübadelede kullanılan para birimi olması ve aynı zamanda güçlü para olmasından dolayı tasarruf amacıyla kullanılan para da

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

olmasından dolayı ABD ekonomisinin elde ettiği karşılıksız finansman gücünün özellikle az gelişmiş ülkelerin sıçrama yapabilmesini zora sokmaktadır. Senyoraj, bir paranın basım maliyeti ile piyasadaki değeri arasındaki farktır. Yani para terminolojisine göre, para basma ile elde edilen gelire senyoraj denilmektedir. (Neumann, 2014) ABD' nin karşılıksız para basarak özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını ve ürünlerini alabilmesinin ciddi bir sınırının olmaması az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin orta gelir tuzağına düşmelerine ve bu tuzaktan kolayca çıkamamalarına neden olabilmektedir.

Makroekonomik değişkenler olan devalüasyon, enflasyon ve dış ticaret açığı birbiriyle yakından ilişkilidir. Dış ticaret açığı olması durumunda bunun yabancı sermaye girişleri veya transferleri ile kapatılmaması durumunda iç piyasadaki döviz talebinin döviz arzından fazla olmasını doğuracağından dolayı yerli paranın değer kaybına yani devalüasyona yol açacaktır. Bu da ithalatın nispi olarak daha pahalı hale gelmesine yani ithalata bağlı üretim ve tüketim sektörlerinde enflasyona yol açacaktır. Yüksek enflasyon da belirsizlik ve istikrar ortamını olumsuz etkilediğinden dolayı oluşan reel faizlerin artmasıyla birlikte ekonomideki yatırımları azaltıcı etkide bulunmaktadır. Enflasyonu düşürmek için uygulanan sıkı para ve maliye politikaları da toplam talep seviyesinde ve dolayısıyla ekonomide daralmaya yol açmaktadır. Bu döngüden kurtulmak için uygulanan parasal ve mali politikaların sonuçları cari denge açığı veren ülkeleri ciddi bir şekilde zora sokmaktadır. Cari açık ile ani sermaye giriş ve çıkışlarında ekonomide şok yaşanmaması için döviz taleplerini zamanında karşılayabilecek şekilde merkez bankalarında milyar ve trilyon dolarlar seviyesinde rezerv para bulundurmaya zorunda kalırlar.

Bu durumun istikrar içerisinde olmayan tüm az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler için sürekli dolar toplamaya çalışmak ve her türlü kaynağını bu uğurda feda etmeye de yöneltebildiğinden dolayı ABD Doları bağımlılığında dolayı ekonomideki yenilikçilik, ileri teknoloji, doğrudan yatırımlar ve üretim kapasitesinin artırılması güçleştiğinden dolayı orta gelir tuzağı seviyesini geçemeyebilmektedirler.

Uluslararası rezerv para birimi sahibi olarak ABD, Dolar hegemonyasından iki temel yarar elde etmektedir (Zoffer, 2012):

1. Birincisi, diğer ülkelerin rezerv para olarak Dolar almaya devam ettikleri sürece diğer ülkelerden doğal kaynak ve malların ABD ekonomisine sürekli giriş sağlamaya devam etmesidir. Bu doğal kaynak ve malların fiyatlarını sürekli düşürmek için de Doların değeri sürekli yüksek

tutulmak durumundadır. Bu aynı zamanda Doların daha değerli bir tasarruf para birimi haline gelmesine de neden olmaktadır. Bu durum tabii ki cari açığın sürekli artması anlamına gelirken ABD tüketimini de sübvans ederek ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla Dolar, uluslararası bir rezerv para olmaya devam ettiği müddetçe ABD süreci elinde bir açık çek bulundurabilecektir. Bu durum özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yenilikçi ekonomilere geçişini zorlaştırmakta ve orta gelir tuzağında uzun müddet kalarak bir çevre ülkesi konumundan çıkamamasına neden olmaktadır.

2. İkincisi, ABD hükümeti için geniş ve ucuz bir borçlanma pazarı sağlamasıdır. ABD hükümet borçlarının aşırı büyümesi ABD hazinesi borçlanma senetlerinin yabancı döviz piyasalarının merkezi olmasını ve dolayısıyla en fazla elde bulundurulmuş dolar rezervleri şekline dönüşmesini sağlamıştır. Bu da aşırı düşük faizlerde bile ABD hükümetinin borçlanma olanağı bulmasını sağlamaktadır (Zoffer, 2012, s. 28).

ABD para ve maliye politikası beğenilsin beğenilmesin her halükarda sürekli olarak kendi vatandaşlarına en üst yaşam standardını arttırmaya devam ettirmektedir. Bu hegemonyasını da askeri harcamalarını arttırarak uluslararası arenada güç ve hâkimiyet algısını sürekli kendi lehine değiştirebilmesinde yatmaktadır. Örneğin israf da olsa her yıl (Irak ve Afganistan için harcadıkları hariç olmak üzere), 600 Milyar Dolar civarında kaynağı rutin askeri harcamalara ayırarak Dünya'daki toplam askeri harcamaların yaklaşık %40'ını tek başına kendisi gerçekleştirerek Dünyanın dört bir yanında en güçlü tek hâkim imajını güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu da Dolar hegemonyasının devamlılığını sağlamaktadır. Askeri olarak her hangi bir yerdeki çatışmaya veya anlaşmazlığa doğrudan müdahale edebilme yetkinliği ABD çıkarlarının her yerde korunmasına ve ABD jeopolitik etkisinin artmasına yol açıyorsa da bu aslında Dolar hegemonyasının bir doğrudan sonucudur (Zoffer, 2012, s. 29). O nedenle Dolar hegemonyasının korunması ABD için en önemli ve en hayati stratejidir.

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

Tablo 1. Dünya'daki Yabancı Döviz Rezervleri (toplam % 100'e oranı)

	1976	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2011
ABD Doları	76.5	68.6	64.2	50.6	59.0	71.1	66.9	61.0
Pound Sterling	1.8	2.9	3.1	3.0	2.1	2.9	3.6	4.0
Alman Markı	9.0	14.9	14.9	16.8	15.8	-	-	-
Japon Sterlini	2.0	4.3	7.8	8.0	6.8	6.4	3.6	3.8
Euro	-	-	-	-	-	17.9	24.0	26.3

Kaynak: IMF çeşitli raporlarından derleyen (Hung, 2013, s. 1343)'den aktarılmıştır.

Yukarıdaki tabloda ABD Dolarının 1976 yılında Dünya'daki tüm rezervlerin %76.5 oranını oluştururken 2011 yılında %61.0 düzeyine düştüğü görülmektedir. AB ile Japonya para birimlerinin diğer dilimi oluşturdukları görülmekteyse de bunların yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise tüm yabancı döviz piyasalarında meydana gelen cironun döviz cinslerine dağılımı görülmektedir. Burada da rezerv paraya göre diğer paraların oranının bir buçuk katı olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Dünya'daki Yabancı Döviz Piyasaları Cirolarının Dövizlere Göre Dağılımı (toplam % 200'e oranı)

	1998	2001	2004	2007	2010
ABD Doları	86.8	89.9	88.0	85.6	84.9
Pound Sterling	11.0	13.0	16.5	14.9	12.9
Alman Markı	30.5	-	-	-	-
Japon Sterlini	21.7	23.5	20.8	17.2	19.0
Euro	-	37.9	37.4	37.0	39.1

Kaynak: <https://www.bis.org/publ/rpfx13.htm> 'deki çeşitli tablolardan derleyen (Hung, 2013, s. 1343)'den aktarılmıştır.

2008 yılı verilerinden hareketle dış ülkelerdeki toplam ABD dolarının resmi IMF rakamlarına göre 7,028,916 Milyon ABD doları olduğu ve bunun yaklaşık %75 civarına tekabül eden 5,334,457 Milyon ABD dolarının gelişmekte olan ülkelerde bulunduğu tespit edilmiştir. (Ivanova, 2010, s. 105) Bu tutarın bütün orta gelir tuzağındaki az gelişmiş ülkelerin toplam GSMH değeri kadar olduğu tahmin edilmektedir. 39 Trilyon \$ olarak hesaplanan ABD ekonomisi dışında kalan ve diğer ülkelere rezerv para, ABD ekonomisi dışında kalan ülkelere 39 Trilyon \$ kaynak transferi sağlarken, kaynakları alınan ülkelere değişim parası veya tasarruf amaçlı iddihar aracı olarak kullanıldığından dolayı ABD ekonomisine geri dönmediğinden ABD açısından karşılıksız finansman ve dolayısıyla emsalsiz bir avantaj ve haksız bir rekabet sağladığı söylenebilir.

Bu şekilde elde edilen olağanüstü güç, özellikle ekonomik üretkenlik, bilgi tabanlı, BT yoğun ve yenilikçi teknolojilere dayanan üretim noktasında dezavantajlı konuma gelen kendi dinamikleriyle bir üst gelir grubuna sıçrama gösterebilmesi güçleşmekte ve orta gelir tuzağına takılarak ABD ekosisteminin pozitif dışşallıklarına bağımlı eklenmiş ekonomiler kategorisinde kalmak sorunuyla karşılaşabilmektedirler. Bu amaçla da özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yenilikçi teknolojiye dayanmak isteyen ve risk sermayesi elde etmek isteyen firmalar ABD silikon vadisinin ekosistemine uyum sağlamak zorunda kalmakta, öğrenci ve akademisyenler de ABD üniversitelerinde dereceler almak ve araştırma burslarından yararlanmaya çalışmakta ve bütün bunlar da ABD kalifiye insan kaynağı ve Ar-Ge kapasitesine katkı sağlamaktadır.

Yıllık dış ticaret ile bütçe açığı toplamı 2 Trilyon Doların üzerinde olan ABD'nin hala dünyanın en büyük ve en yenilikçi ve istikrarlı ekonomi olmasının gerçeği bu dolar senyorağının sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasında yatmaktadır. Çünkü doğal, beşer ve teknolojik her türlü üretim araçlarının elde edilmesi, kümeleştirilmesi ve simbiyoz edilmesi diğerlerine göre çok daha avantajlı olduğundan dolayı ABD merkezli veya ABD değişkenli olmayan yatırım ve girişimlerin küresel ölçekte avantajlı olmaları kolay olmamaktadır.

Dolayısıyla, bu ülkelerin sattıkları doğal kaynak veya mamul ürünlerin karşılığında aldıkları ve merkez bankaları ile tasarruf amacıyla yastık altında tutulan veya piyasada alış veriş için kullanılan Dolarlar, ABD piyasasına geri dönmeden o ülkelerde kaldığından dolayı miktar teorisi²

---

² Miktar teorisi denilen toplam para ve dolanım hızının çarpımının mal ve hizmetlerin fiyatlarıyla çarpımına eşit olması ($M.V=Q.P$) kastedilmektedir. Eşitliğin sol tarafı para piyasasını sağ tarafı ise reel piyasayı temsil etmekte olup her iki piyasanın bir dengede devam etmesi gerektiğini savunur.

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

ABD piyasasında işlemediğinden dolayı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yenilikçilik ve rekabet edebilir teknolojileri yönünden ABD merkezli ekonomik hegemonyaya karşı kolayca gelişemediğinden dolayı bağımlılıktan kurtulamayarak orta gelir tuzağına girebiliyor.

Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde, özellikle 2011 ekonomik krizinden sonra uygulanan parasal ve mali disiplin programının ciddi bir şekilde takip edilmesi, enflasyonla mücadele edilmesindeki kararlılık ve altı sıfır atılması Dolar senyorajının etkisinin azaltacak olan önlemler olarak dikkate alınabilir. Özellikle TL' nin güçlü para olduğu imajının korunması, piyasada güven kazanması ve tasarruf aracı olarak da kullanılabilmesi düşüncesinin yaygınlaşması bu konuda en önemli konudur. Bunun için de parasal ve mali disiplinin devam ettirilmesi gerekir. Ancak, özellikle dış ticaret açığının 100 Milyar \$ civarında seyretmesi, ihracatın ithalatı karşılama oranının sürekli arttırılması gerekliliğini göstermektedir. Bu da aynı zamanda orta gelir tuzağından çıkmakla yakından ilişkili bir husus olarak dikkate alınabilir.

İslam Ekonomisi

İslam ekonomisi kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar, Gazali, İbn-i Haldun ve İbn-i Kayyim zamanına kadar inmektedir. Diğer bir deyişle, daha iyi organize edilmiş ve çağdaş İslam ekonomisi paradigması, özellikle Müslüman ülkelerin koloni sonrası dönemde bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra 20.yy. ikinci döneminde ortaya çıkmıştır. İslam ekonomisi temel bilgilerini Kuran, sünnet, icma, kıyas ve içtihat denilen beş ana kaynaktan almaktadır (Aström, 2011).

Bir bağımsız disiplin olarak İslam ekonomisi, sistematik bir kaynak ve dayanağa ihtiyaç duyduğundan dolayı kaçınılmaz olarak İslami teoloji ve hukukla bağlanmıştır. Her nasılsa İslam economicileri ile şeriat âlimleri arasındaki düşünsel etkileşimde eksiklikler mevcuttur. İslam economicileri finansman ve geniş ölçekli risk paylaşımına dayanan katılımsı finansal sistem modelleri ile gelirken İslam fıkıhçıları ise daha çok geleneksel araçların kullanımı veya Şeriata uygun olan türevlerle ilgilenmektedirler. Bu çabalar da İslami finansmanın geleneksel statükoya yanaşmasına ve finansal aracılığın alternatif sistemlerinden uzaklaşmaya neden olmuştur. Ancak bu durum İslam ekonomisinin yeni bir paradigma olarak gelişmesine katkıda bulunmamasına rağmen süreç tersine çevrilebilir (Nienhaus, 2013, s. 169).

İslam ekonomisinin kişisel şüura bağlı bir değer merkezli disiplin olduğu iddia edilirken bunun aynı zamanda pozitivist objektiflik ve değere karşı tarafsız bir iklimde ekonomik teori ve

politikaların yerleştirildiği düşünceleri de reddetmektedir. İslam ekonomisi, dini etik değerlerin kaynağı olarak kabul ederek etik ve dini yaklaşımları kendi teorik ve aynı zamanda politikasında birleştirmeyi hedeflemektedir. Ancak çağdaş İslam ekonomisi çalışmalarından çok azında bu şekildeki bir yaklaşımla etik değerler ekonomik analizlere dâhil edilmektedir (Haneef & Furqani, 2009).

İslam ekonomisi, diğer iktisadi sistem ve kuramlardan farklı bir şekilde, dini değerlerle iç içe olan kendine has bir karakteristiğinden dolayı, ilkeleri ve kurumları birey odaklı olup, bireylerin yaşadığı ortamdaki iktisadi sistemi, psikolojik ve sosyolojik yapı ile yakından ilgilidir. Diğer bir deyişle İslam Ekonomisi; İslam'ın insanın maddi ve manevi yetenek, imkân, ihtiyaç ve hedeflerine birden hitap etmesinden dolayı, samimi bir şekilde kabrin öbür tarafına yönelerek inanması gerektiği gibi inanan ve inandıklarının gereklerini samimi olarak yerine getirmeye çalışan insanların toplumdaki oranına bağlı olarak ortaya çıkan davranış şekilleri ve yaşam biçimlerinin yansımalarının teorik ifadesi olmaktadır. Bu nedenle, konunun daha iyi anlaşılması için bilimsel olarak İslam ekonomisinin özellikle din, iktisadi sisteme, iktisadi sisteme ve sosyoloji disiplinleri ile olan irtibatı, bu bilim dallarının İslam'ın ekonomik modeli olan müminin ekonomik davranışlarını nasıl etkilediğini ve İslam'ın iktisadi prensiplerinin bu temellere neden ve nasıl oturtulduğunu incelemekte büyük yarar vardır.

İslam, ekonomik gelişme ve refah için bir model insan portresi önermediği gibi, sadece en uygun insan modelini mahsul verecek ilkeleri koymakla yetinmiştir (Ansari, 1994, s. 398). Evet, İslam'a göre insanın hayatındaki temel problem, yaradılışı ve dolayısıyla genetik kabiliyet ve duyguları ile ilgilidir. Çünkü bu problem, kişisel içgüdülerin birbirinden farklılık göstermelerinden dolayı, ihtiyaçların giderilmesinde insanın mutluluğunun çoğunlukla genel toplumsal çıkarlar ile gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Çözüm yolu olan dininden kasıt ise saf, katıksız olan tevhit dinidir ki bu din, kişisel içgüdüler, bireysel ihtiyaçlar ile genel sosyal çıkarlar ve pratik sonuçlar arasında bir uyum sağlayabilmekte ve insanın kendisi ile bütün varlıkların barış içerisinde yaşamasının anahtarlarını vermektedir. İnsanın iktisadi sistemi, psikolojik ve sosyolojik düşüncelerine göre şekillenen ve bütün hayatı örgüleyen sosyal düzenin bir parçası olması niteliğiyle İslam Ekonomisi de, bu düzenin genel çerçevesi ve yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

Bugün iktisadi açıdan kabul edilen şudur ki; toplumsal kalkınma, maddi ve manevi vecheleri ile sosyal, kültürel, ahlaki ve hukuki bünyesinde gelişmenin iktisadi bir sonucu ancak olabilir. Manevi ve ahlaki cephesi ile kültürel ve sosyal cephesi gelişmemiş bir cemiyetin sırf iktisadi cephesini kalkındırmak mümkün değildir (Nakvi, 1985, s. 27). Durum böyle olunca, ister istemez aslında birbiriyle barışık, birbirinin kaynağı ve dayanağı olan madde ve mana üzerine birlikte eğilmek, cemiyetin iktisadi bünyesi ile birlikte sosyal, kültürel ve ahlaki bünyesini incelemek gerekmektedir.

Refah toplumu olmak gayesi, dinin bünyesinden çıkan ahlaki ve manevi değerlerin kontrolüne mutlak anlamda muhtaç olduğu gibi, İslam'da refah toplumu, Dünya imtihanını yani ahretini kaybetmemek amacıyla Allah rızası yolunda çalışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Çünkü Allah yolunda çalışmak sadece klasik anlamdaki ibadet veya dua etmek ile sınırlandırılmadığı gibi, aslında gerçek iman sahibi bir Müslüman için neticesi itibariyle güzel olan her iş, her hareket ve uygulama ibadet ve dua anlamını taşır ve ortaya çıkan her sonuç da bir şükür, dua ve ibadet neticesi ve nedeni olarak görülür. Bu da iyi ahlakın en yüksek derecesidir. Dolayısıyla, iktisadi hayatta “*Homo Economicus*” modeli aşılanarak ve hiçbir ahlaki değeri olmaksızın maksimum kar ve fayda peşinde koşturularak ahlak faktörü ihmal edildiği takdirde, itimatsızlık, merhametsizlik, hile ve yalan gibi mevhumlar menfaat duygusuna yön veren esaslar olur ve bu ahlaki ve manevi zaafaların bir sonucu olarak, iktisadi yapının unsurları durumundaki sosyal dayanışma ve toplumsal emniyet ortadan kalkar. Ayrıca, ahlak ve dolayısıyla sosyal sorumluluklar ihmal edildiğinde gelir dağılımındaki adalet de bozulmağa yüz tutar. Bu nedenlerden dolayı, ahlaki ve manevi değerlerin kaynağı olan din kavramını, toplumların iktisadi sorunlarına yön veren bir sosyal dayanışma ve istikrar unsuru olarak görmek gerekir.

Müslüman ülkelerde ciddi ekonomik krizlerin olması ve teorik olarak İslam ekonomisinin başarılı görünmemesinin temel sebebi üzerinde yapılan araştırmalarda, bunun asıl nedeninin çoğu Müslüman ekonomistin gerçek imana sahip olmamasından dolayı kapitalist batı toplumlarında üretilmiş ideolojileri çok sorgulamadan kabul etmelerinden kaynaklandığı ortaya konulmuştur (Zaman, 2012). Bu nedenle de İslam'ın inanç ve yaşayışının temel dinamikleri ve ilkelerinin ana kaynağı olan düşünsel ve iktisadi sistemi alt yapısının analiz edilerek buna göre bir çözümleme yapılması ihtiyaç olarak görülmektedir.

Ekonomik Model Arayışı ve Optimum Sistem

Saf bir biçimde uygulanma olanağı bulunamayan kapitalist ve komünist sistemlerin kuramsal modellerinin ve uygulanış biçimlerinin zamanla önemli değişmelere uğradığı görülmüştür. Bu durum, kuşkusuz optimum bir ekonomik sistem arayışının bir sonucu olabilir. Yukarıda değinildiği gibi, kapitalist sistemin son yüzyıl içerisinde uygulanış biçiminde önemli değişmeler meydana gelmiş, devlet müdahalesi sosyal devlet fonksiyonlarıyla giderek artmış ve saf anlamdaki hür teşebbüs bazı yasal düzenlemelerle ayarlanmıştır. Sanayileşme ile birlikte gelir dağılımındaki dengesizliklerin artması, işsizliğin büyük sorun olması ve deflasyonist ve enflasyonist baskılardan dolayı devlet müdahalesi gerekli ve bazen zorunlu olmuştur. Halen Komünist Parti tarafından yönetilen Çin dahi, yılda 200 Milyar doları aşan fiili doğrudan yabancı yatırımlarını daha da teşvik etmesi ile piyasa ekonomisine olabildiğince adapte olmaya çalışması göstermektedir ki, sosyalist sistemlerde de katı uygulamalardan zamanla vazgeçilmek zorunluluğundan dolayı özel mülkiyet, fiyat ve rekabet mekanizmalarından yararlanma yoluna gidilebilmektedir.

Din ve ahlaki değerlerin toplumu uyutan bir afyon olarak değerlendirilen Marks öğretisinin cebbar uygulayıcılarından olan Stalin bile, sistemde yer verilmeyen miras sistemi ve manevi değerler olmaksızın toplam kalite ile birlikte kalkınmanın devam etmesinin mümkün olmayacağını fark ederek -Hitler saldırısında maneviyattan yoksun askerlerin kahramanca savaşmadığının anlaşılmasının da etkisiyle- 1945 yılında sistemde çeşitli değişiklikler yaparak miras sistemi ile birlikte “Din İşleri Meclisleri” kurdurarak ahlaki değerlerin din aracılığıyla halka aşılması ihtiyacını görmüş ve bunun için bir takım uygulamalar başlatmıştır. Bu şekildeki revizyon ve değişiklikler, sistemin temelsiz olmasından dolayı, birbirini takip etmiş olup, ekonomik ve sosyal düzen diktatörler tarafından yaz boz tahtası gibi şekillendirilmiştir. 70 yıl dışı kapalı yaşayan Marksist demir perde rejim, olağanüstü gayretler ve yeniliklere ve ayrıca, Gorbaçov’ un geç kalan “Prostreika” ve “Glasnost” (şeffaflık-açıklık) politikalarına rağmen kendi ayakları üzerinde durabilseydi, elbette bloğun çökmeden tekrar hayata döndürülmesi amaçlanırdı.

Marksist düşüncede sermayenin emeği sömürmeye devam etmesiyle meydana gelecek olan ihtilallerle toplumun değişim geçirerek yerini proleter rejime bırakması kurgulanan vahşi kapitalizm, zamanla sosyal devlet uygulamaları, sendikalaşmaya izin verilmesi vb. uygulamalarla

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

eski çılgınlığını, ana vatanında değil üçüncü dünya ülkeleri üzerinde zulümle, ulus aşırı sermaye oyunları ile veya emperyalist uygulamalarla devam ettirme imkânı bulmuştur.

Ayrıca, gelişmiş batı toplumları, bugün sosyal harcamaların bütçe sınırlarını aşırı bir şekilde zorlaması nedeniyle başka bir çıkmazla yüz yüzedir. Çünkü toplumda çalışmak istemeyenler ile düşük gelirli olanların (toplumda bireysel çıkarların gözetilmesinden dolayı) sadece devlet tarafından finanse edilmesi gerçeği, sosyal harcamalar olarak devletin omuzuna taşınması güç bir yük bindirmekte ve bu da, bütçe açıkları ile vergi oranlarında artışa yol açmaktadır. Kamu kesimi borçlanma oranının %90 civarında olduğu çoğu gelişmiş batı ülkesi (ABD 13 Trilyon \$), sosyal güvenlik harcamaları ve iş gücü maliyetlerindeki aşırılığın etkisiyle gelişmekte olan ekonomilerin (Çin, Hindistan vb.) düşük maliyetle yaptıkları üretimleri ile baş etmekte zorlanmakta ve bütçe açıkları ile cari açıkları giderek artmaktadır (Örneğin; ABD de bütçe ve cari açık toplamı 2 Trilyon \$ olarak beklenmektedir).

ABD Dolarının kendisine olan güveni yitirmekle yüz yüze kalmaya devam ederse ABD'nin daha büyük bir ekonomik krizle karşı karşıya olacağını bilmelerine rağmen, cari açığın kapatılması amacıyla mecburen uygulanan ABD Dolarının Euro ve Yen karşısında uluslararası piyasalarda değer kaybettirilmesi durumu, alarm derecesinin artmış olduğunun göstergesidir. Tahminlere göre, anayurdundaki miktarının 10 mislinden fazla olan ABD Doları, tasarruf fonksiyonu vb. gibi niteliklerini epeyce erozyona uğrattığı zaman ABD piyasasına gitmek zorunda kalacak ve muhtemel bir "hiperenflasyon"u tetiklemesi olasıdır ki bu durum, ABD nin bütün iç ve dış dinamiklerinin tersine dönmesine yol açabilecektir.

Gelişmiş batı ekonomilerini zora sokacak nedenler pek çoktur. Bunlardan birisi de belli bir gelir düzeyini aşan insanların özel harcamalarını ve kültürel aktivitelere ayırdıkları vakitleri çalışma saatleri aleyhine artırması vb. gibi faktörlerdir. Bu da manevi değerlerin asimile olmasından dolayı büyük bir sorun olma potansiyeli taşımaktadır. Şüphesiz ekonomik sorunların asıl etkisini kısmen de olsa geciktiren bir faktör göçmenlerin sağladığı ucuz işgücüdür. Kamu tarafından finanse edilebilen ve belirli bir yaşam kalitesinin üzerinde kalan insanlar, olağanüstü teşviklere rağmen çocuk yapmaya gerektiği kadar önem vermediğinden dolayı, farkına varılan nüfus azalmasının, günümüzde üçüncü dünya ülkelerinden gelenler tarafından şimdilik sorunsuz bir şekilde telafi edilebildiği görülse de, asıl sorun, aslında uzun dönemde geçmişte kendileri

tarafından horlanan ve sömürülen insanlar tarafından yönetilmek ve onlara muhtaç olmak ihtimalidir.

Bu açıklamalardan sonra “*Optimum Ekonomik Sistem*”in tanımlanabilmesi gerekir. Buna göre, ideal anlamda optimum sistem, kapitalist ve kolektivist sistemlerin meydana getirdikleri olumsuz neticeleri önleyebilecek ve insanlığa saadet kapılarını açabilecek bir sistem olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla şöyle ifade edilebilir; “kapitalist sistemin çıkardığı olumsuz neticelerden olan, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve bunun ortaya çıkardığı toplumsal anarşi ve ihtilaller ile kolektivist sistemin doğurduğu üretimdeki başarısızlık, araştırma ve geliştirme ruhunun zayıflatılması ve uygulamaların insan fitratına ters düşmesi nasıl ortadan kaldırılabilir” sorusuna ispatlı olarak cevap veren sistem Optimum Ekonomik Sistem olarak adlandırılır. Maksimum kar peşini bırakıp, maksimum kamu yararını gözeten, kendi yararını toplumsal menfaatin arttırılmasında gören, çalışmayı ibadet bilen ve zekatı fakir ve yoksulların kendi malı üzerindeki hakkı olarak gören iman sahibi girişimci ve tüketicilerin çoğunluğu oluşturması durumunda söz konusu ekonomik optimumluğun elde edilmesi mümkündür.

İslam’ın İktisadi düzeni, İlâhi esaslardan kaynağını aldığı için teorik olarak optimum (en uygun) sistemi sağlama kabiliyetine sahiptir. Kuran, iki dünyaya birden nur verdiği gibi her iki saadetin büyük kısmını sadece iki hükümlerle çözmüştür. Bu konuda, Kur’an’ın “*Âtuz-zekat*” ve “*Harram-erriba*” ayetleri üzerinde durulması gereken çok önemli ukdeleri içermektedir. Bu ayetlerden birincisi zekâtı farz ve ikincisi de faizi haram kılıyor. Bu iki müesseseye, hayatın hemen her sektöründe tatbikatı görülen, İslam Hukukunun Muamelat kısmının ekonomik hayatı tanzim eden en önemli iki hükmü olmanın ötesinde toplumsal barış ve ekonomik refah içinde büyük öneme sahiptir. Bu konuyu Nursi, şu şekilde ifade ediyor;

“*Bütün ihtilalat ve fesadın asıl madeni ve bütün ahlak-ı rezilenin muharrik ve membaı iki kelimedir. Birinci kelime; "Ben tok olsam başkası açlıktan ölse bana ne", ikinci kelime; "İstirahatim için zahmet çek; sen çalış ben yiyeyim". Birinci kelimenin ırkını kesecek tek bir devası var ki, o da vucub-u zekâttır. İkinci kelimenin devası ise Hürmet-i ribadır. Adalet-i Kur’aniyye âlem kapısında durup, ribaya: "yasaktır, girmeye hakkın yoktur" der. Beşer bu emri dinlemedi büyük bir sille yedi. Daha müthişini yemeden dinlemeli”* (Nursi B. S., Sözlür, 1960).

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

Bilindiği gibi, sosyal hayatta alt tabaka ile üst tabaka arasında bir çeşit denge sağlanarak toplumsal huzur ve asayiş sağlanır. O denge ise, zenginlerin fakirlere merhamet ve şefkat etmesi ile fakirler yani avam kısmı denilen alt tabakanın da üst tabakaya hürmet ve itaat etmesi ile sağlanabilir. Hürmet ve itaat ile şefkat ve merhameti “zekâtın icrası” ve “faizin kaldırılması” kolay bir şekilde temin etmektedir. Birinci kelime olarak belirtilen, “Ben tok olsam başkası açlıktan ölse bana ne” ifadesini toplumda yerleştiren manevi hastalıklar, zekâtın uygulanması ortadan kaldırabilir. Eğer zekât tam anlamıyla tesis edilirse, yukarıdan aşağıya olması gereken merhamet ve şefkat sağlanmış olur ve böylece toplumsal fesatlıklar ve istikrarsızlıkların kaynağı olan birinci kelimenin özünü teşkil eden zararlı düşünce ve değer yargıları yırtılmış olur. Zekâtın devlet sübvansiyonları ile transfer harcamalarına olan üstünlüğü, sadece dini bir vecibenin yerine getirilmiş olması noktasında değil, daha çok sosyal, psikolojik ve ekonomik anlamdadır.

İkinci kelime olarak ifade edilen “sen çalış ben yiyeyim” zihniyetini, toplumda kökleştiren yanlış kabul ve iktisadi sistemi inanışları faiz sisteminin ortadan kaldırılması ile çözmek mümkündür. Oturduğu yerden hiç çalışmadan geçinen rantiyeciler, faiz geliri ile reel kesime, "sen çalı ben yiyeyim" diyerek sosyal gerginliklerin artmasına yol açmaktadırlar. Bu da faizden uzak durulması ile azaltılabilir. Böylece, toplumsal denge için hayati öneme sahip olan aşağı tabakadan yukarıya olması gereken hürmet ve itaat sağlanarak, toplumda gelir dağılımını ve adaleti bozan sınıflar arası mücadele ile kin, nefret ve düşmanlık önlenmiş oluyor. Bu açıklamalardan sonra, optimum sistemin, iktisat bilimi tekniği anlamında bir uyum içinde olmasının tek başına yeterli olmadığı, dolayısıyla sosyal, psikolojik ve iktisadi sistemi yönlerinde de açıklıklara meydan vermemesi gerçeğinden hareketle, İslam’ın sağladığı modelin optimuma en yakın olduğu aşikardır.

Dolayısıyla, *İslâm ekonomisi, aslında sadece iki aşırı ekonomik sistemin ortasında yer alan, uzlaştırıcı bir ekonomi sistem olmadığı gibi, her iki sistemin de İslam Ekonomisinden sistematik sapmaları ifade ettiğini söylemek eksik olur.* Çünkü İslam Ekonomisinin her iki sistemden ayrıldığı noktalar biçimsel olmayıp özde ve temel iktisadi sisteminde düğümlenmiş olduğundan dolayı, bundan daha öte bir anlam taşır. Şöyle ki; İslâm, insanı «ekonomik bir yaratık» olarak değil, kâinatın kendisi için yaratıldığı, bütün mevcudatın kendisine hizmet ettiği, ruhlar âleminden ebetler diyarına doğru uzun bir yolculuğu olan, nihayetsiz aczi ve fakrı ile ebedi yaşama ihtiyacı ve çabasında olan «toplumsal-manevî» bir şerefli mahluk ve rütbeli bir misafir olarak

görür. Kişinin, maddî ve manevî alanda başarı sağlaması için tutarlı, düzenli, uyumlu bir ortam kurduğundan dolayı, sadece “geçici olarak konakladığı” bu dünyadaki ekonomik ihtiyaçlarını değil, daha çok kabirden sonraki yaşamı için gerekli olan levazımâtı tedarik etmek gerekliliğini ön planda tutar. Bundan dolayı da İslam, doğrudan bir ekonomik veya siyasal sistem öngörmemekte ve yukarıda sayılan gerçekler doğrultusunda insana nasıl iyi bir kul olmasını ve kainattaki nihayetsiz sanat ve hikmet içerisindeki mevcudat ile kainatın tefsiri olan Kuran ve onun muallimi olan Peygamberin (SA) sünnetine tam anlamıyla uyarak ruhen tekamül etmeyi ve kendisine verilen maddi ve manevi cihazatlarını gerçek değerleriyle değerlendirmeyi amaçlamıştır. Fakat bunun yanında, dünya hayatını da düzene ve saadete sokacak bazı ilkeler konulmuş olup, bunlar sistem veya müessese olarak Müslümanların ekonomik yaşamını şekillendirme kabiliyetindedir. Bu nizamlar bütünü veya sistemin uygulamadaki sosyal, psikolojik ve iktisadi sistemi alt yapısı ile iktisat bilimi tekniği sağlam ve birbiriyle uyum içerisindedir. Bu nedenle istisnalar dışında genelde, pozitif sonuçları doğurur.

Yukarıdaki bölümlerde detaylıca değinildiği üzere sistem içerisindeki sosyal, psikolojik ve iktisadi sistemi düzeneklerindeki ahenk ve uyum optimumluğu doğurur. Örneğin; İslam dini tembelliği hiç sevmez. Daima araştırmayı ve çalışmayı teşvik etmiştir. Kuran’da "*İnsan için yalnızca çalıştığına karşılığı vardır*" gibi ayetler ve "*Ahret için hemen ölecekmiş gibi, dünya için de hiç ölmeyecekmiş gibi çalışın*" gibi hadisler, öncelikli olarak ahret hayatının temini için yapılması gereken vazifelerden sonra; Hz. Peygamberin boş oturanlara selam bile vermemesinden de anlaşılacağı üzere, ibadetini yapmak şartıyla dünya için çalışmak da nafil bir ibadet hükmünde sayılarak, en iyi bir şekilde insanlar çalışmaya, gayret etmeye, maddi ve manevi alanda insanlığa yararlı olan çalışma, araştırma ve geliştirmeye teşvik edilmektedir. Bu nedenle optimumluk iddiasında olan sistemde, kolektivist toplumlarda olduğu gibi kalitesiz üretim sorununun yaşanması mümkün olmadığı gibi, kapitalist toplumlarda gözüken “Deflasyon” sorunu da yaşanmaz. Çünkü, sistem bütünlüğü iktisat tekniği ile de uyumludur. Çünkü, deflasyon, “her arz talebini oluşturur” olan kapitalist zihniyetin, faize giden tasarrufların ekonomik talebi daraltmasının ve suni ihtiyaçları zaruri gibi göstererek kaynak israfına sürüklemenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Zekat gibi İslami müesseseler de, paranın sürekli tedavül etmesini ve ihtiyaca göre üretim yapılmasını sağlayarak her türlü kaynak israfının, kaynakların heder edilmesinin ve

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

ekonomik durgunluğun önünde bir engel teşkil etmekle birlikte aynı zamanda, gelir dağılımındaki dengesizlikleri ve uçurumları da ortadan kaldırarak iktisadi kalkınma ile birlikte sosyal barış ve huzur ortamına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, birkaç hüküm ile çok boyutlu (multidimensional) bir uygulama her alanda olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Bunu da ancak optimum bir sistem sağlayabilir.

İslam toplumunda, paranın atıl tutulması makbul olmadığı için paralar iddihar edilen yerden çıkararak reel ekonomiye takviyeli motor gibi destek verecek ve kamuya yararlı olan sahalarda kaynak israfına yol açmadan sürekli yatırım faaliyetlerinin devam etmesi sağlanacaktır. Çünkü, likit kaynaklar atıl olarak tuttuğu zaman zekat tarafından eritileceğinden dolayı, nakit sermaye yatırıma dönüştürülmek zorunda kalacaktır. Burada, paranın “tasarruf fonksiyonu”ndan çok “tedavül fonksiyonu” ön plana çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, israf ve gösteriş tüketimi yasak olduğu için kaynaklar gereksiz yere kullanılmayacağından dolayı parasal imkânlar, ithal malların tüketimine fazla kaymadan yerli yatırımlara dönüşmeye başlayacaktır. Böylelikle, piyasada kendisini hissettiren bir canlılık sağlanacağı gibi hızlandıran ve çarpan mekanizmaları yardımıyla Milli Geliri sürekli arttırarak İktisadi Büyüme ve Kalkınma sorunlarının kısa bir sürede aşılmasına katkıda bulunulacaktır. Bu sayede hedef olarak gösterilmese de “Kütleli Refah Devleti” aşamasına girilebilecektir. Ancak, İslam toplumlarında bu şekilde müreffeh olmak ve dünyevi olarak rahata kavuşmak, yani “çok az çalışarak yaşayacak” düzeye gelmek veya bunu hedeflemek doğru tavsiye edilmediğinden ve çalışmanın bir ibadet olarak görülerek “ancak çalıştığının karşılığı vardır” ayetinde görüldüğü gibi refah devleti sadece neticede nimet olarak ortaya çıkabilir ve İslam’da bunu netice verecek iç dinamikler yeterince mevcuttur. Bu nedenle de optimum yada mükemmel sistem, İslam’ın doğurduğu nizamda ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Orta gelir tuzağında 50 yıl kadar mücadele eden Çin ekonomisi tuzaktan çıkmış olmasına rağmen hala Dolar hegemonyasına hizmet etmektedir. Analizlere göre, Dolar hegemonyasına hizmet etmenin mükâfatını orta gelir tuzağından çıkmak şeklinde elde eden Çin, ekonomik ve askeri olarak en büyük rakibi olan ABD’nin en büyük kreditörü unvanını korumaktadır. ABD de Çin mallarını en fazla alan ülke olarak Çin ekonomisinin büyümesine katkıda bulunmaktadır. Bu

durum ABD ile aynı parasal politika uygulamak yerine güçlü para birimi politikasının ürünü olan Dolar hegemonyasına itaat edencesine ondan azami yararlanabilecek şekilde zayıf para politikası izleyerek mallarının sürekli görel olarak ucuzlamasını sağlayacak ve bu sayede ekonomideki yenilikçiliğe ve Ar-Ge ye dayanan üretken kapasiteyi destekleyecek şekilde parasal politikalar izlemiştir. Bu şekildeki karşılıklı bağımlılığın dışsal bir etki ile değişmemesi durumunda kısa ve orta dönemde ciddi bir politika ve statü değişikliği öngörülememektedir. Ancak yeni pazarların güçlenerek Çin mallarına müşteri olma noktasında ABD'ye alternatiflerin ortaya çıkması durumunda farklı gelişmeler yaşanabilir. Bu da kısa ve orta dönemde birden meydana gelebilecek bir durum olarak gösterilememektedir. Bu anlamda dindar insanların da iktisadi hayattaki tercihleri ve ekonomik davranışları değişebileceğinden dolayı üretim, tüketim ve yatırım ile ilgili seçimleri ve etkinlikleri de dini değer yargıları ve iktisadi sistemin gereklerine göre değişim gösterebilecektir. ABD dolarının hegemonyasını kırmak için iman şuurlu ile milli ve yerli olan sistemler ve araçların kullanılmasına özen gösterilmeli ve oluşturulacak ortaklıklar ve işbirlikleriyle az gelişmiş ülkelerin kapitalist hegemonyadan kurtularak kendi yakları üzerinde bağımsız bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunmak gerekir.

Yapılan analizler sonucunda araştırma sorularımız şu şekilde cevaplanabilmiştir:

İslami perspektifle ekonomik sistem arayışı kapitalizmden farklı bir şekilde sonuçlandırılabilir mi?

Her bilim dalında olduğu gibi İslam ekonomisi disiplininin de iktisadi sistemi tarafı vardır. Bu bilim iktisadi sistemi kapsamında değerlendirilir olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Yapılan analizler sonucunda İslam ekonomisi disipliniyle ilgili sorunların iktisadi sistemi tarafı çözülmeyen olanaklı olmayacağı anlaşılmıştır. Zira bilim iktisadi sistemi her hangi bir bilimsel disiplinin mantıksal kurgusunu ve düşünsel alt yapısını ortaya koymaktadır. Bu nedenle de bilim disiplini iddiasındaki İslam ekonomisinin de iktisadi sistemi açıdan analiz edilebilir olduğu söylenebilir.

Kapitalizm ve Dolar hegemonyası üzerine inşa edilen faiz lobiciliğinden kurtulmak olanaklı mıdır?

Analizlere göre, Dolar hegemonyasına hizmet etmenin mükâfatını orta gelir tuzağından çıkmak şeklinde elde eden Çin, ekonomik ve askeri olarak en büyük rakibi olan ABD'nin en büyük kreditorü unvanını korumaktadır. ABD de Çin mallarını en fazla alan ülke olarak Çin

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

ekonomisinin büyümesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum ABD ile aynı parasal politika uygulamak yerine güçlü para birimi politikasının ürünü olan Dolar hegemonyasına itaat edercesine ondan azami yararlanabilecek şekilde zayıf para politikası izleyerek mallarının sürekli görel olarak ucuzlamasını sağlayacak ve bu sayede ekonomideki yenilikçiliğe ve Ar-Ge ye dayanan üretken kapasiteyi destekleyecek şekilde parasal politikalar izlemiştir. Bu şekildeki karşılıklı bağımlılığın dışsal bir etki ile değişmemesi durumunda kısa ve orta dönemde ciddi bir politika ve statü değişikliği öngörülememektedir. Ancak yeni pazarların güçlenerek Çin mallarına müşteri olma noktasında ABD'ye alternatiflerin ortaya çıkması durumunda farklı gelişmeler yaşanabilir. Bu da kısa ve orta dönemde birden meydana gelebilecek bir durum olarak gösterilememektedir. Türkiye ve KA bağlamında Dolar senyorajıyla zorlaşan orta gelir tuzağından kurtulmak olanaklıdır. Bunun için de ulusal stratejilerde dolar hegemonyası ve faiz lobiciliğinden kurtaracak somut hedefler konulmalıdır.

Dolar senyorajıyla ABD ekonomisinin üretkenliğini arttırdığı ve bu üretkenlikler de elde edilen ekonomik, politik ve askeri stratejilerle Dünya dengelerini değiştirebilme yetkinliği de Doların itibarının güçlenmesine ve dolayısıyla güçlü para politikasıyla değişim ve rezerv para olma konumunu ve statüsünü güçlendirebilmesinden dolayı kısa dönemde Dolar senyorajı ve ABD hegemonyasıyla baş edebilmenin olanaklı olduğu söylenememektedir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ne dolar hegemonyası ile ne uzlaşan ve ne de mücadele eden bir stratejinin henüz mevcut olmadığı söylenebilir.

Kaynakça

Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* , 149-183.

Ammendola, G. (2011). Exorbitant Privilege: The Rise & Fall of the Dollar & the Future of the International Monetary System (Book Review). *American Foreign Policy Interests Vol.33 Issue.2* , 103-107.

Ansari, M. (1994). Islamic Perspectives on Sustainable Development. *The American Journal of Islamic Studies* , 394-402.

Aström, Z. H. (2011). Paradigm Shift for Sustainable Development: The Contribution of Islamic Economics. *Journal of Economic and Social Studies* , 73-84.

Bose, P. (2007). 'New' Imperialism? On Globalisation and Nation-States. *Historical Materialism* , 95-120.

CIA. (2014). *ciafactbook.com*. the world factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> adresinden alındı

Efe, A. (2015b). Orta Gelir Tuzağıyla Mücadelede Kalkınma Ajanslarının Rolü. *Ankara Kalkınma Ajandası Dergisi*, <http://www.ankaraka.org.tr/dergi/#p=23> , 22-29.

Efe, A. (2015). *Türkiye'de Kalkınma Ajansları için Bir Yönetişim Modellemesi: COBIT-5*. Ankara: TODAİE (Basılmamış Doktora Tezi).

Girón, A. (2012). Crisis, Dollar and Shadow Financial System. *Journal of Economic Issues, Vol. XLVI No. 2* , 511-520.

Hung, H.-f. (2013). China: Saviour or Challenger of the Dollar Hegemony? *Development & Change* , 1341-1361.

Ivanova, M. N. (2010). Hegemony and Seigniorage. *International Journal of Political Economy, vol. 39, no. 1, Spring* , 93–130.

Jha, Y. (2013). Examining the Meta-Principles of Modern Economics and their Implications for Islamic Banking and Finance. *Islamic Sciences, Vol. 11* , 169-181.

KB. (2015, 08 28). *yönetmelikler*. mevzuat: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.21107&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=6550> adresinden alındı

Khan, M. F. (2013). Theorizing Islamic Economics: Search for a Framework for Islamic Economic Analysis. *Islamic Econ., Vol. 26 No. 1* , 203-236.

Nakvi, N. H. (1985). *Ekonomi ve Ahlak*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Neumann, M. (2014). *Seigniorage in the United States*. research.stlouisfed.org: http://research.stlouisfed.org/publications/review/92/03/Seigniorage_Mar_Apr1992.pdf adresinden alındı

Nienhaus, V. (2013). Method and Substance of Islamic Economics: Moving Where? *Islamic Economics* , 169-202.

Norrlof, C. (2014). Dollar hegemony: A power analysis. *Review of International Political Economy, V. 21, I. 5* , 1042-1070.

Nursi, B. S. (1655). *Lemalar*. İstanbul: Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (2002). *Mektubat*. İstanbul: Envar Neşriyat.

Nursi, B. S. (1960). *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat.

Pryor, F. L. (2007). The Economic Impact of Islam on Developing Countries. *World Development* , 1815–1835.

Shittu, A. B. (2014). The Qur'anic worldview: A springboard for cultural reform. *Intellectual Discourse* , 239-242.

Stokes, D. (2013). Achilles' deal: Dollar decline and US grand strategy after the crisis. *Review of International Political Economy* , 1071-1094.

*Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle
Analiz
Ahmet Efe*

- Zaman, A. (2012). Crisis in Islamic Economics: Diagnosis and Prescriptions. *Islamic Econ, n., Vol. 25 No. 1* , 143-166.
- Zoffer, J. (2012). Future of Dollar Hegemony. *Harvard International Review, V.34, I. 1* , 26-29.